

DIALEK SURABAYA ING SALEBETING KEMPALAN VIDEO YOUTUBE ANGGITANIPUN BEAUTY VLOGGER INI VINDY

SURABAYA DIALECT IN THE COLLECTION OF YOUTUBE VIDEOS CREATED BY THE BEAUTY VLOGGER INI VINDY

Dening: Anik Nurlaila, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.

Sarining Panaliten

Panaliten menika ancasipun kangge ngandharaken bab *dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube anggitanipun beauty vlogger* Ini Vindy. Prakawis ingkang badhe kaandharaken inggih menika *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual* saha *fungsi* basa *dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube anggitanipun beauty vlogger* Ini Vindy. Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Sumber datanipun 12 *video youtube anggitanipun beauty vlogger* Ini Vindy. Datnipun arupi tembung, *frasa*, *klausa*, saha ukara abasa Jawi *dialek* Surabaya. Cara ngempalaken *data* ing panaliten menika kanthi *teknik* nyemak saha nyathet. *Data* dipunanalisis kanthi *tabulasi*, *reduksi* saha *inferensi*. Pirantosing panaliten inggih menika *human instrument*. *Validitasipun*, *semantik* lan *triangulasi teori*, dene *reliabilitasipun* inggih menika *stabilitas* lan *intrarater*. Asiling panaliten ing bab *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube anggitanipun beauty vlogger* Ini Vindy kaperang dados tigang *proses* inggih menika, *fonologis*, *morfologis*, lan *leksikal*. Wondene *fungsi* basa *dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube anggitanipun beauty vlogger* Ini Vindy, (1) *instrumental*: ndhawuhi, awisan, nakyinaken, ngrayu, ngerih-erih, lan ngajak, (2) *representasional*, (3) *interaksional*: maturnuwun, sapa aruh, lan nawekaken, (4) *regulatori*: pasarujujkan/ *penolakan*, (5) *personal*: bungah, mangkel, cuwa, lan seneng, (6) *heuristik*: nyuwun priksa, (7) *imajinatif*: nambahi kaendahan.

Pamijining tembung: *Dialek Surabaya, Video Youtube Beauty Vlogger Ini Vindy*

Abstract

This research aims to describe the Surabaya dialect in a collection of youtube videos created by Ini Vindy's beauty vlogger. The problem that will be shown is the form of the language and dialect language of Surabaya in a collection of youtube videos created by Ini Vindy's beauty vlogger. This research is a descriptive research and data source is 12 youtube videos created by Ini Vindy's beauty vlogger. Research data are in the form of words, phrases, clauses and sentences in the Javanese dialect of Surabaya. How to collect data in this study using listening and note-taking techniques. Data were analyzed by tabulation, reduction and inference techniques. The tool in this research was human instrument. Its validity is semantic and triangulation theory, while its reliability uses stability and intrarater. The results of research on the process of changing the lingual form of the Surabaya dialect in a collection of youtube videos created by Ini Vindy's beauty vlogger are divided into three, namely phonological, morphological and lexical. While the results of research on the function of language in the collection of youtube videos created by Ini Vindy's beauty vlogger are, (1) instrumental: ordering, prohibiting, convincing, seduce, persuade, lan invite, (2) representational, (3) interactional: thank you, greet, and offer, (4) regulation: agreement / rejection, (5) personal: happy, upset, disappointed, and likes, (6) heuristics: asking, (7) imaginative: improve.

PURWAKA

Soeparno (1993: 55-56) ngandharaken bilih *variasi geografis* inggih menika *variasi* ingkang dipunsebabaken prabeda *geografis* utawi *faktor regional*. Wujud nyata panganggening basa dipunsebut *dialek* utawi

dialek regional, tuladhanipun *dialek* Banyumas, *dialek* Tegal, *dialek* Banten lan *dialek* Surabaya. *Dialek* Surabaya dipunwastani ugi basa *Surabayoan* utawi basa Jawi Timuran ingkang ngrembaka saha dipunginakaken dening masarakat Surabaya

sakiwa tengenipun. Titikanipun *dialek* Surabaya inggih menika kadhang kala ngginakaken basa walikan lan boten ngecakaken pandom basa Jawi ingkang trep menawi katandhingaken kaliyan Basa Jawi *Standar* dados ketinggal kasar. Sinaosa mekaten para pangangge *dialek* Surabaya remen ngginakaken *dialek* Surabaya kanthi ancas supados antawisipun *penutur* saha *mitra tutur* menika ketinggal akrab. Sanesipun menika ugi minangka pambudidaya nglestantunaken basa Jawi *dialek* Surabaya ing masarakat mliginipun wiranem, amargi kathahipun daya pangaribawa saking basa sanesipun. Kados dene Ini Vindy, *beauty vlogger* saking Malang menika ngginakaken basa Jawi *dialek* Surabaya kangge ngandharaken caraning maes ing *video youtube* anggitan piyambakipun.

Ini Vindy menika sampun kawentar, menika saged kawawas saking *subscriber youtube channel* piyambakipun ing tanggal 28 April 2018 dumugi 315K. Jalaranipun, ingkang ngundhuh saha mriksani *video* anggitan piyambakipun boten namung tiyang Jawi, mliginipun masarakat ing tlatah *kebahasaan dialek* Surabaya, ananging sedaya masarakat umumipun. Awit saking menika, prelu dipunmangretos proses ewah-ewahan wujud *satuan lingual* saha *fungsi* basa ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy. Ancasipun supados sedaya pamiyarsa *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini

Vindy pana kaliyan pangandikan piyambakipun.

Adhedhasar andharan dhasaring panaliten saha watesaning prekawis, wosing panaliten ingkang badhe karembag ing panaliten inggih menika.

1. Menapa kemawon *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual dialek* Surabaya salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy?
2. Menapa kemawon *fungsi* basa *dialek* Surabaya salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy?

GEGARAN TEORI

Soetoko dkk. (1984: 18) ngandharaken bilih *latar belakang penutur, daerah* asal, saged kawawas cetha saking panandhanipun. Panandha menika kawawas saking mapinten-pinten *proses*, inggih menika *proses fonologis, morfologis*, lan *leksikal* ingkang dipunginakaken ing pangandikan saben dintenipun dening pangangge *dialek* kasebut. Awit saking menika, *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual* ing panaliten menika kawawas saking *proses fonologis, morfologis*, lan *leksikal*ipun.

Fungsi basa miturut Halliday (1973) ingkang dipunpethik dening Sadtono (ing Pateda, 1990: 83-84) wonten pitung *fungsi* basa. Pitung *fungsi* basa ingkang dipunandharaken piyambakipun lan badhe dipunangge minangka dhasar kangge nemtokaken *fungsi* basa *dialek* Surabaya ing

salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy inggih menika, (1) *fungsi instrumental*: ndhawuhi, awisan, nakyinaken, ngrayu, ngerih-erih, lan ngajak, (2) *fungsi representasional*, (3) *fungsi interaksional*: maturnuwun, sapa aruh, lan nawekaken, (4) *fungsi regulatori*: pasarujujukkan/ *penolakan*, (5) *fungsi personal*: bungah, mangkel, cuwa, lan seneng, (6) *fungsi heuristik*: nyuwun priksa, lan (7) *fungsi imajinatif*.

CARANING PANALITEN

Jinis panaliten menika ngginakaken *metode* panaliten *deskriptif*. Sudaryanto (1988: 62) ngandharaken bilih panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang adhedhasar *fakta* utawi kasunyatan ingkang wonten, utawi *fenomena empiris* ingkang gesang ing *penuturipun*. Panaliten *deskriptif* ugi minangka salah setunggalipun jinis panaliten ingkang ancasipun kangge mangretos lan nggambaraken *subyek* panaliten. *Subyek* panaliten ingkang dipunginakaken ing panaliten menika inggih *video*, satemah ancasipun panaliten kangge nggambaraken *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual* lan *fungsi* basa *dialek* Surabaya ingkang wonten ing kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy.

Data ing panaliten menika awujud tembung, *frasa*, *klausa* saha ukara abasa Jawi *dialek* Surabaya ingkang wonten ing kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy. Wondene *sumber data*

panaliten inggih menika 12 *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy abasa Jawi dialek Surabaya.

Cara kangge ngempalaken *data* ing panaliten menika kaperang dados kalih, inggih menika kanthi *teknik* nyemak saha *teknik* nyathet. Sasampunipun sedaya *video* ingkang kapilah menika rampung kaundhuh, sepisan panaliti nyemak pangandikan/ *tuturan* basa Jawi *beauty vlogger* Ini Vindy kangge manggihaken *data* arupi tembung, *frasa*, *klausa*, lan ukara abasa Jawi *dialek* Surabaya. Salajengipun, kanthi *teknik* nyathet sedaya *data* arupi tembung, *frasa*, *kalusa*, lan ukara abasa Jawi *dialek* Surabaya basa Jawi dipuncathet. Sasampunipun sedaya *data* ingkang jumbuh kaserat, lajeng dipunpantha-pantha miturut *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual* saha *fungsi* basanipun. *Data* ingkang sampun katetepaken bab wujud saha *funksinipun* lajeng kaserat ing kertu *data*. Kajawi saking menika panaliti ugi nyemak lan nggatosaken andharan saking *informan* ingkang nguwaosi *dialek* Surabaya.

Panaliti ing panaliten menika gadhah *peran* ingkang mligi, inggih menika ingkang ngrancang panaliten, ngempalaken *data*, *analisis*, *penafsir data*, sarta ingkang ndamel asiling panaliten (Moleong, 2010: 168). Dados panaliti ing panaliten menika minangka *human instrument*.

Cara anggenipun nganalisis *data* menika ngginakaken *analisis deskriptif* kanthi *model* Miles saha Huberman. Miturut Miles saha Huberman (lumantar Ahmadi, 2006:

231) *analisis* menika kanthi *tigang proses*, inggih menika *tabulasi*, *reduksi* saha *inferensi*.

Teknik validitas ingkang dipunginakaken ing panaliten menika inggih *teknik validitas semantik* lan *triangulasi teori*. *Validitas semantik* katindakaken kangge negesi *tuturan* ingkang dipunpanggihaken ing kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy mliginipun tuturan abasa Jawi *dialek* Surabaya. *Validitas semantik* katindakaken kanthi nggatosaken *data-data* ingkang sampun dipunpanggihaken lajeng dipuntegesi jumbuh kaliyan *konteksipun* satemah langkung gampang dipunmangretosi. Salajengipun kangge manggihaken *proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual* inggih menika ngginakaken *teknik triangulasi teori*. Miturut Moloeng (2010: 330) *triangulasi* inggih menika *teknik pemeriksaan keabsahan data* kanthi dipungayutaken kaliyan samukawis sanesipun. Sanesipun saking *data* menika, kaginakaken srana *pengecekan* utawi minangka tetandhingan tumraping *data* kala wau.

Teknik reliabilitas katindakaken kanthi nguji *data* kanthi premati ingkang wonten ing *subjek* panaliten inggih menika *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy. *Reliabilitas* ingkang kaginakaken wonten kalih, inggih menika *stabilitas* lan *interrater*. *Stabilitas* inggih menika *data* asilipun panaliten menika boten bakal ewah sinaosa dipuntindakaken wonten taun ingkang beda. *Reliabel* inggih menika sedaya *data*

ingkang sampun dipunkempalaken menika lajeng dipun*analisis* miturut prakawisipun piyambak-piyambak. Menawi anggenipun *analisis* menika ngasilaken *data* ingkang ajeg utawi *reliabel* (Ghony, 2016: 379). *Teknik reliabilitas interrater* katindakaken kanthi cara *konsultasi* amrih saenipun bab asling panaliten ingkang sampun katindakaken kaliyan priyantun ingkang pana saha nguwaosi bab ingkang kataliti. Ing panaliten menika panaliti *konsultasi* kaliyan priyantun saking Giripurno, Bumiaji, Kota Batu, Malang inggih menika Restu Lenny Medikawati, mahasiswa, 22 tahun.

ASILING PANALITEN

1. *Proses Fonologis*

Vokal panandha *dialek* ingkang kapanggihaken kaperang dados kalih jinis. Kalih jinis kala wau inggih menika *vokal* tunggal lan *vokal* rangkep (*diftong*).

1) *Vokal Tunggal*

a) *Fonem /i/ Wanda Sepisanan Menga Kaucapaken [I]*

Saking *data* ingkang kapanggihaken *fonem /i/* wanda sepisanan menga kaucapaken [I] menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados kalih. Kalih perangan ingkang kapanggihaken inggih menika, *fonem /i/* wanda sepisanan menga kaucapaken [I] kanthi *fungsi representasional* lan *fonem /i/* wanda sepisanan menga kaucapaken [I] kanthi *fungsi regulatori* (pasarujukkan/ *penolakan*). Tuladha *data* saha *pirembaganipun* saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngandharaken salah setunggalipun *produk Wardah* ingkang sekeca dipunangge kangge kulit ingkang garing inggih menika *Hydrating Aloe vera Gel*.

(1) “*Ini adalah Hydrating Aloe vera Gel. Ini koyo ke uenak ya Rek ya. Aku wis pernah make ini, setelah ini buka kan aku pake. Dia itu kaya gel gitu, itu tu kalau gawe kulitmu sing garing, garing padhakke kripi k ta.*” ‘Iki jenenge *Hydrating Aloe vera Gel*. Iki kayane penak banget ya Cah ya. Aku wis tau nganggo iki, bar iki aku rak nganggo. Iki ki kaya *gel*, iki dienggo kulitmu sing garing, garing padhakke kripi k wae’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 6)

Ing *data* (1) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung kripi k kaucapaken kripi k [kripl?] ‘kripi k’ lan ing *dialek* Surabaya kaucapaken [krɪpl?] ‘kripi k’. *Tuturan* (1) ingkang ngewrat tembung kripi k [kripl?] ‘kripi k’ menika nedahaken *fungsi representasional*.

b) *Fonem /u/ Wanda Sepisanan Menga Kaucapaken [o]*

Saking *data* ingkang kapanggihaken *fonem /u/ wanda sepisanan menga kaucapaken [o]* menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados sekawan. Sekawan perangan kala wau inggih menika, *fonem /u/ wanda sepisanan menga kaucapaken [o]* kanthi *fungsi representasional*, *fonem /u/ wanda sepisanan menga kaucapaken [o]* kanthi *fungsi interaksional* (sapa aruh), *fonem /u/ wanda sepisanan menga kaucapaken [o]* kanthi *fungsi personal* (mangkel), lan *fonem /u/ wanda sepisanan menga kaucapaken [o]* kanthi *fungsi imajinatif*. Tuladha *data* saha pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngandharaken bilih kudhung ingkang dipunangge dereng dipunbesut.

(3) “Sepura ya nek lungset, **durung** disetrika.” ‘Dingapura ya nek lungset, durung dibesut’ (Ini Vindy (5)/ 2017/ 36)

Ing *data* (3) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung durung kaucapaken [durUŋ] ‘dereng’ lan ing *dialek* Surabaya kaucapaken [dorUŋ] ‘dereng’. *Tuturan* (3) ingkang ngewrat tembung durung [durUŋ] ‘dereng’ menika nedahaken *fungsi representasional*.

c) *Fonem /a/ Kaucapaken [ɔ]*

Saking *data* ingkang kapanggihaken *fonem /a/ kaucapaken [ɔ]* menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados kalih. Kalih perangan kala wau inggih menika *fonem /a/ kaucapaken [ɔ]* kanthi *fungsi instrumental* (awisan) lan *fonem /a/ kaucapaken [ɔ]* kanthi *fungsi representasional*. Tuladha *data* saha pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy paring awisan dhateng pamiyarsa menawi *make up* sampun ngantos ketawis garisipun.

(7) “Sing penting ya Rek, lek **seumpamane**, lek *make up* iku sing penting aja ana nggaris...” ‘Sing penting ya Cah, seumpamane macak kuwi sing penting aja nggaris’ (Ini Vindy (6)/ 2017/ 41)

Ing *data* (7) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung seumpamane kaucapaken [səumpamane] ‘seumpaminipun’, lan ing *dialek* Surabaya kaucapaken [səumpəməne] ‘seumpaminipun’. *Tuturan* (7) ingkang ngewrat tembung seumpamane [səumpamane]

‘seumpaminipun’ menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge paring awisan.

2) *Vokal Rangkep (Diftong)*

a) *Ewahing Vokal Tunggal /a/ Dados Vokal Rangkep /ua/*

Saking *data* ingkang kapanggihaken, ewahing *vokal tunggal /a/ dados vokal rangkep /ua/* menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados kalih. Kalih perangan kala wau inggih menika ewahing *vokal tunggal /a/ dados vokal rangkep /ua/* kanthi *fungsi instrumental* (awisan) lan *fonem vokal rangkep /ua/* kanthi *fungsi representasional*. Tuladha *data* saha pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy paring awisan dhateng pamiyarsa supados boten ngginakaken *eyeliner* pethak menawi macak biasa, amrih boten ketingal aneh.

(9) “*Kalau yang misalnya kamu make up yang biasa gitu terus kamu pengen matanya lebih seger aja ngasi ana putih-putihe ndhek kene kan uaneha.*” ‘Yen kowe macak biasa terus pengen mripate luwih ketok seger ora mungkin ana putih-putihe nang kene, rak ya aneh’ (Ini Vindy (10)/ 2016/ 55)

Ing *data* (9) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung uaneha kaucapaken [aneh] ‘aneh’ tanpa ewah-ewahan *fonem vokal*, dene ing *dialek* Surabaya kaucapaken [u^waneha] ‘aneh (sanget)’ kanthi ewahing *vokal tunggal /a/ dados vokal rangkep /ua/* ingkang ginanipun kangge mujudaken *kesan* sanget. Andharan menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Sasangka (2001: 8) basa Jawi *Standar* boten gadhah *diftong* kados dene ing

basa Indonesia. Ing wewengkon iring wetan (Jawa Timur) wonten swanten rangkep ingkang awujud *diftong* ingkang mapan ing wandaning tembung. Wontenipun *diftong* menika ngewrat teges kangge mbangetaken surasanipun tembung. *Tuturan* (9) ingkang ngewrat tembung uaneha [u^waneha] ‘aneh (sanget) menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge paring awisan.

b) *Ewahing Vokal Tunggal /i/ Dados Vokal Rangkep /ui/*

Saking *data* ingkang kapanggihaken, ewahing *vokal tunggal /i/ dados vokal rangkep /ui/* menawi kawawas saking *fungsi* basanipun namung kapanggihaken setunggal. *Data* ingkang kapanggihaken inggih menika ewahing *vokal tunggal /i/ dados vokal rangkep /ui/* kanthi *fungsi representasional*. Tuladha *data* lan pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy mahyakaken bilih piyambakipun kagungan pengalaman ingkang damel lingsem nalika sepisanan damel *video youtube*.

(11) “*Memori yang sangat berharga. Ya apa sih memori yang sangat berharga ya. Memori yang tidak terlupakan. Yaitu awal saya memulai youtube itu adalah saya bikin One Brand Tutorial Wardah. Tapi videone nguisin-isini pol Rek.*” ‘Pengalaman sing ra isoh lali. Apa ta kok ra isoh lali ya. yaiku pisanan miwiti *youtube* aku gawe *One Brand Tutorial Wardah*. Ning *videone* ngisin-ngisini banget Cah’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 4)

Ing *data* (11) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung nguisin-isini kaucapaken [ngisin-isini] ‘damel lingsem’ tanpa ewahing *fonem vokal*, dene ing *dialek* Surabaya kaucapaken [ŋu^wisin-isini] ‘damel lingsem’

kanthi ewahing *vokal tunggal /i/* dados *vokal rangkep /ui/* ingkang ginanipun kangge mujudaken *kesan* sanget. *Tuturan* (11) ingkang ngewrat tembung nguisin-isini [ɲu^wisin-isini] ‘damel lingsem’ nedahaken *fungsi representasional* kangge ngandharaken *informasi* utawi *fakta*.

c) Ewahing Vokal Tunggal /e/ Dados Vokal Rangkep /ue/

Saking *data* ingkang kapanggihaken, ewahing *vokal tunggal /e/* dados *vokal rangkep /ue/* menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados gangsal. Gangsal perangan kala wau inggih menika, ewahing *vokal tunggal /e/* dados *vokal rangkep /ue/* kanthi *fungsi instrumental* (ngajak), *fungsi representasional*, *fungsi personal* (mangkel), *fungsi personal* (cuwa), lan *fungsi imajinatif*. Tuladha *data* saha piremaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngajak supados pamiyarsa ngginakaken *shadding* amargi menika wigati sanget.

(12) “*Eyeshadow* gak nggawe gak papa, sing **puenting** menurutku coba wis nganggo *shadding*.” ‘*Eyeshadow* ora nganggo ora papa, sing penting nek aku coba wis nganggo *shadding*’ (Ini Vindy (4)/ 2016/ 28)

Ing *data* (12) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung puenting kaucapaken [pəntiŋ] ‘wigati’ tanpa ewahing *fonem vokal*, dene ing *dialek* Surabaya kaucapaken [pu^wəntiŋ] ‘wigati (sanget)’ kanthi ewahing *vokal tunggal /e/* dados *vokal rangkep /ue/* ingkang ginanipun kangge mujudaken *kesan* sanget. *Tuturan* (12) ingkang ngewrat tembung puenting [pu^wəntiŋ] ‘wigati (sanget)’

menika nedahaken *fungsi instrumental* (*direktif*) kangge ngajak.

a. Konsonan Panandha Dialek Surabaya
1) Icaling Fonem /w/ ing Wiwitaning Tembung

Saking *data* ingkang kapanggihaken icaling *fonem /w/* ing wiwitaning tembung menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados tiga. Tigang *data* kala wau inggih menika icaling *fonem /w/* ing wiwitaning tembung kanthi *fungsi interaksional* (nawekaken), icaling *fonem /w/* ing wiwitaning tembung kanthi *fungsi personal* (cuwa), lan icaling *fonem /w/* ing wiwitaning tembung kanthi *fungsi heuristik*. Tuladha *data* lan piremaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy nawekaken dhateng pamiyarsa menawi wonten panyuwunan, kasuwun *comment* ing ngandhap.

(13) “*Nah kalau ada yang mau request-request, nyoh comment wae* ndhék ngisor.” ‘*Nah yen ana sing arep request-request, comment wae nang ngisor*’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 12)

Ing *data* (13) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung wae kaucapaken [wae] ‘mawon’, dene ing *dialek* Surabaya kaucapaken [ae] ‘mawon’ tanpa *fonem /w/* ing wiwitaning tembung. *Tuturan* (17) ingkang ngewrat tembung wae [wae] ‘mawon’ nedahaken *fungsi interaksional* kangge nawekaken.

2) Fonem /d/ Kaucapaken [d]

Saking *data* ingkang kapanggihaken, *fonem /d/* kaucapaken [d] menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados tiga.

Tigang *data* ingkang kapanggihaken kala wau inggih menika, *fonem* /d/ kaucapaken [d] kanthi *fungsi instrumental* (ngajak), *fonem* /d/ kaucapaken [d] kanthi *fungsi representasional* lan *fonem* /d/ kaucapaken [d] kanthi *fungsi heuristik*. Tuladha *data* lan piremaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngandharaken sinaosa ngginakaken *shadding* kados menapa kemawon tetep kedah ngginakaken jilbab ingkang *tirus* supados boten ketinggal nyempluk.

(14) “Masiya *shaddingan* kaya apa tetep nggawenen jilbabe **kudu** sing *tirus*.” ‘Senajan nganggo *shadding* kaya ngapa wae tetep nganggoa jilbab sing *tirus*.’ (Ini Vindy (3)/ 2017/ 25)

Ing *data* (14) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung kudu kaucapaken [kudu] ‘kedah’ dene saperangan ageng masarakat ing tlatah *kebahasaan dialek* Surabaya anggenipun ngucapaken inggih menika [kudu] ‘kedah’. Miturut *informan*, prabeda anggenipun ngucapaken tembung kudu menika amargi kirangipun pangretosan masarakat bab bedanipun *fonem* /d/ kaliyan /d/, satemah murugaken lira-liru anggenipun sami ngucapaken *fonem* /d/ kaliyan /d/. *Tuturan* (14) ingkang ngewrat tembung kudu [kudu] ‘kedah’ menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge ngajak.

3) *Fonem* /t/ Kaucapaken [t]

Saking *data* ingkang kapanggihaken, *fonem* /t/ kaucapaken [t] menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados kalih. Kalih *data* ingkang kapanggihaken inggih menika *fonem* /t/ kaucapaken [t] kanthi

fungsi instrumental (ndhawuhi) lan *fonem* /t/ kaucapaken [t] kanthi *fungsi representasional*. Tuladha *data* lan piremaganipun saking saben *data* ing nginggil, saged kawawas ing piremagan wonten ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy paring dhawuh dhateng pamiyarsa supados mundhut *softlens* ingkang sekeca.

(15) “Tukua *softlens* sing rada enak **sithik** Rek. Soale iku bakal koen gawe terus.” ‘Tukua *softlens* sing rada enak sithik Cah. Mergane kuwi bakal kok enggo terus.’ (Ini Vindy (7)/ 2017/ 51)

Ing *data* (15) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung sithik kaucapaken [sithik] ‘sekedhik’ dene saperangan ageng masarakat ing tlatah *kebahasaan dialek* Surabaya anggenipun ngucapaken inggih menika [sithik] ‘sekedhik’. Miturut *informan*, prabeda anggenipun ngucapaken tembung sithik menika amargi kirangipun pangretosan masarakat bab bedanipun *fonem* /t/ kaliyan /t/, satemah murugaken lira-liru anggenipun sami ngucapaken *fonem* /t/ kaliyan /t/. *Tuturan* (15) ingkang ngewrat tembung sithik [sithik] ‘sekedhik’ menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge paring dhawuh.

4) **Wuwuhan *Fonem* /?/ ing Pungkasaning Tembung**

Saking *data* ingkang kapanggihaken, wuwuhan *fonem* /?/ ing pungkasaning tembung menawi kawawas saking *fungsi* basanipun kaperang dados sekawan. Sekawan *data* ingkang kapanggihaken inggih menika, wuwuhan *fonem* /?/ ing pungkasaning tembung kanthi *fungsi instrumental* (ndhawuhi), *fungsi representasional*, *fungsi*

interaksional (sapa aruh) lan *fungsi personal* (mangkel). *Tuladha* data lan *pirembaganipun* saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy paring dhawuh dhateng pamiyarsa supados *comment* prabedanipun bibar mriksani *video youtube* anggitanipun ingkang sepisanan.

(16) “Nanti kalau sudah nonton video itu langsung commentna ya, ya apa perbandingane karo saiki, sing jelas tambah **tuwa** Rek.” ‘Mengko yen wis rampung nonton *video* kuwi langsung *comment* ya, kepriye bedane karo saiki, sing jelas tambah tuwa Cah.’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 5)

Ing *data* (16) adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing basa Jawi *Standar* tembung tuwa kaucapaken [tuwɔ] ‘sepuh’, dene ing *dialek* Surabaya kaucapaken [tuwɛ?] ‘sepuh’ kanthi wuwuhan *fonem* /?/ ing pungkasaning tembung. *Tuturan* (16) ingkang ngewrat tembung tuwa [tuwɔ] ‘sepuh’ menika nedahaken *fungsi instrumental* (*direktif*) kangge paring dhawuh.

2. Proses Morfologis

a. Ater-ater

Ater-ater (*prefiks*) ingkang wonten ing panaliten menika menawi kawawas saking *fungsi* basanipun namung kapanggihaken setunggal *data*. *Data* ingkang kapanggihaken inggih menika ater-ater {ke-} kanthi *fungsi interaksional* (maturnuwun). *Tuladha data* saha *pirembaganipun* saged kawawas saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngaturaken panuwun dhateng pamiyarsa dene sampun kersa mriksani *video* piyambakipun.

(17) “**Kesuwun** ya Rek wis nonton *videoku*. Salam teka Malang. Sasaji.” ‘Nuwun ya Cah

wis nonton *videoku*. Salam seka Malang. Sasaji.’ (Ini Vindy (12)/ 2017/ 58)

Ing *data* (17) wonten tembung kesuwun [kesowUn] ‘maturnuwun’. Tembung kesuwun kasebut ngewrat *prefiks* {ke-} kanthi *proses morfologis* ater-ater {ke-} + suwun= kesuwun. Dene menawi wonten basa Jawi *Standar* kangge ngandharaken *konsep* ingkang sami limrah kaginakaken tembung suwun [suwUn] utawi nuwun [nuwUn] ingkang tegesipun ugi ‘maturnuwun’ tanpa wuwuhan arupi ater-ater {ke-} kados dene ing *dialek* Surabaya. Pawadanipun amargi ater-ater {ke-} ing basa Jawi *Standar* saged andhapuk salah setunggalipun tembung dados tembung kriya, inggih menika kriya tanggap (*verba pasif*) utawi *kata kerja pasif*. Ater-ater {ke-} ingkang sumambung ing tembung lingga ngewrat teges ‘nindakaken pakaryan tanpa jinarag’ (sasangka, 2001: 43). *Tuturan* (17) ingkang ngewrat tembung kesuwun [kesowUn] ‘maturnuwun’ menika nedahaken *fungsi interaksional* kangge maturnuwun

b. Panambang

Panambang (*sufiks*) ingkang kapanggihaken wonten ing panaliten menika wonten tiga. Tigang *data* ingkang kapanggihaken inggih menika, panambang {-e}, kaping kalih panambang {-na}, lan kaping tiga panambang {-a}. *Tuladha data* saha *pirembaganipun* saged kawawas saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngandharaken salah setunggalipun *produk Wardah* ingkang sekeca dipunangge kangge kulit ingkang garing inggih menika *Hydrating Aloe Vera Gel*.

(18) “Biasane aku *kan* nggawe **wernane** *kan* klawu ya, wis burek kabeh. Wis ireng nek gak ireng ya abu-abu...” ‘Biasane aku nganggo warna klawu ya, wis bureng kabeh. Wis ireng nek ora ireng ya klawu...’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 2)

Ing *data* (18) wonten tembung wernane [wərnane] ‘werninipun’ ingkang kaucapaken [wərnæ] ‘warninipun’ ing *dialek* Surabaya kanthi *proses morfologis* werna + panambang {-e}= werno [wərnæ] ‘werninipun’. Dene menawi ing basa Jawi *Standar* werna + panambang {-e}= wernane [wərnane] ‘werninipun’. Menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Sasangka (2001: 59) bilih tembung lingga ingkang pungkasan awujud *vokal* lan dipunambangi -e bakal malih dados -ne. Ananging, tembung lingga ingkang wekasanipun awujud *konsonan* lan dipunambangi -e, panyeratanipun ajeg boten wonten ewah-ewahan menapa-menapa. *Tuturan* (18) ingkang ngewrat tembung wernane [wərnane] ‘werninipun’ menika nedahaken *fungsi representasional*.

c. Wuwuhan Tan Rumaket

Saking *data* ingkang kapanggihaken, wuwuhan bebarengan tan rumaket {se-/-a} menawi kawawas saking *fungsi* basanipun namung kapanggihaken setunggal *data*. *Data* ingkang kapanggihaken inggih menika wuwuhan bebarengan {se-/-a} kanthi *fungsi representasional*. Tuladha *data* saha pirembaganipun saged kawawas saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngandharaken bilih *mascara* Wardah menika biasa kemawon boten patos saged damel lentiking idep.

(19) “*Kalau melentikkan* sih *enggak* sepiroa, *biasa aja* sih.” ‘Yen gawe lentiking mripat ki ora sepiroa, biasa wae.’ (Ini Vindy (1)/ 2016/ 11)

Ing *data* (19) wonten tembung sepiroa [səpiroa] ‘sepintena’ ingkang kaucapaken [səpiroʔa] ‘sepintena’ ing *dialek* Surabaya kanthi *proses morfologis* ater-ater {se-} + pira + panambang {-a}= sepiraka [səpiroʔa] ‘sepintena’. Dene ing basa Jawi *Standar* kangge ngandharaken *konsep* ingkang sami limrah kaginakaken tembung sepiroa [səpiroa] ‘sepintena’. *Proses morfologis*ipun inggih menika ater-ater {se-} + pira + panambang {-a}= sepiroa [səpiroa] ‘sepintena’. Pawadanipun inggih menika amargi tembung ingkang kawuwuhan panambang {-a}, ing panyerating tembung menika boten ewah. Ananging, menawi panambang {-a} sumbambung ing tembung ingkang kapungkasan *vokal*, panambang {-a} ewah dados ya utawi wa (Sasangka, 2001: 57). Tembung sepiroa [səpiroa] ‘sepintena’ kanthi *konfiks* {se-/-a} menika kalebet ing *proses morfologis* wuwuhan bebarengan tan rumaket. Jumbuh kaliyan pamanggihipun Sasangka (2001: 80) bilih wuwuhan bebarengan tan rumaket menika wuwuhan ingkang awujud ater-ater lan panambang ingkang kasambungaken ing tembung lingga boten sesarengan (*tidak serentak*), nanging setunggal mbaka setunggal. *Tuturan* (19) ingkang ngewrat tembung sepiroa [səpiroa]

‘sepintena’ menika nedahaken *fungsi representasional*.

3. Proses Leksikal

a. Tembung Lingga Panandha Dialek Surabaya

Tembung lingga utawi *kata asal (kata dasar)* inggih menika tembung ingkang taksih wetah ingkang dereng rinaketaken wuwuhan menapa-menapa (Sasangka, 2001: 34). *Leksikal* awujud tembung lingga ingkang kapanggihaken ing panaliten menika kaperang miturut jinisipun ingkang gunggungipun wonten sedasa jinis. Sedasa jinis *leksikal* awujud tembung lingga kaandharaken ing ngandhap menika, sesulih, aran, katrangan wektu, kaanan, kriya, ancer-ancer, wilangan, panggandheng, pitakon, lan *partikel* pelunak saha pelengkap. Tuladha data saha pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy paring awisan dhateng pamiyarsa supados boten ngginakaken *saput* supados rata wedhakipun.

(20) “Dan **koen** aja nggawe rembuk ya isoh beluk kabeh.” ‘Kowe nganggo rembuk ya isoh kandel.’ (Ini Vindy (4)/ 2016/ 32)

Ing *data* (20) wonten tembung *koen*. Adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan* tembung *koen* kaucapaken [kɔɛn] ingkang ateges panjenengan. Masarakat ingkang wonten ing tlatah *kebahasaan dialek* Surabaya ngginakaken tembung *koen* [kɔɛn] ‘panjanengan’ minangka tembung sesulih madyama purusa (*kata ganti orang kedua*) ingkang yuswanipun sami utawi malah kepara

langkung enem. Dene ing basa Jawi *Standar*, tembung sesulih madyama purusa ingkang kaginakaken kangge *konsep* ingkang sami limraha kaginakaken tembung kowe [kowe] ‘panjenengan’. Menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Sasangka (2001: 110) tembung ingkang kalebet sesulih purusa ananging kalebet ing logat (*dialek*), salah setunggalipun tembung *koen* [kɔɛn]. Tembung sesulih purusa menika asring kaginakaken ing tlatah Surabaya, Gresik lan sakiwa tengenipun. *Tuturan* (20) ingkang ngewrat tembung *koen* [kɔɛn] ‘panjanengan’ menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge paring awisan.

b. Tembung Rangkep Panandha Dialek Surabaya

Leksikal awujud tembung rangkep ingkang kapanggihaken ing panaliten menika wonten kalih. Kalih jinis ingkang kapanggihaken inggih menika dwilingga lan dwiwasana. Tuladha data saha pirembaganipun saged kawawas ing ngandhap menika.

Konteks: Ini Vindy ngerih-erih pamiyarsa menawi pamiyarsa ketilar anggenipun mriksani *live* piyambakipun ing *Fame* benjang piyambakipun badhe upload *video* ing *Youtube*.

(21) “Dadi seumpamane iki *ketinggalan* suk **emben-emben** aku isoh *upload* ndhek *Youtube* ya.” ‘Dadi seumpama iki keru sesuk aku isoh ngunggah nang *Youtube* ya.’ (Ini Vindy (6)/ 2017/ 38)

Ing *data* (21) wonten tembung *emben-emben*. Adhedhasar panaliten lan andharan saking *informan*, ing *dialek* Surabaya

tembung emben-emben kaucapaken [əmbən-əmbən]. Masarakat ingkang wonten ing tlatah *kebahasaan dialek* Surabaya ngginakaken tembung emben-emben [əmbən-əmbən] ‘benjing’ minangka tembung rangkep dwilingga. Dene ing basa Jawi *Standar*, tembung ingkang kaginakaken kangge *konsep* ingkang sami, limrah kaginakaken tembung lingga sesuk [sesU?] ‘benjing’. *Tuturan* (21) ingkang ngewrat tembung emben-emben [əmbən-əmbən] ‘benjing’ menika nedahaken *fungsi instrumental (direktif)* kangge ngerih-erih.

PANUTUP

Proses ewah-ewahan wujud *satuan lingual dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy kaperang dados tigang *proses*. Tigang perangan *proses* kala wau inggih menika *fonologis, morfologis* lan *leksikal*. *Proses* ewah-ewahan wujud *satuan lingual dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy ing *proses fonologis* kaperang dados kalih, inggih menika *vokal* saha *konsonan*. Sepisan, inggih menika *fonem vokal* ingkang kapanggihaken kalih jinis, inggih menika *vokal* tunggal saha *vokal* rangkep (*diftong*). Prabeda anggenipun ngucapaken *vokal* tunggal ing basa Jawi *Standar* menawi katandhingaken kaliyan *dialek* Surabaya inggih menika, *fonem /i/* ing wanda sepisanan menga kaucapaken [I], *fonem /u/* ing wanda sepisanan menga

kaucapaken [o], lan *fonem /a/* kaucapaken [ɔ]. Wondene prabeda ing perangan *vokal* rangkep (*diftong*) inggih menika, ewahing *vokal* tunggal /a/ dados *vokal* rangkep /ua/, *vokal* tunggal /i/ dados *vokal* rangkep /ui/ lan *vokal* tunggal /e/ dados *vokal* rangkep /ue/. Perangan *fonologis* ingkang kaping kalih inggih menika *fonem konsonan*. Prabeda anggenipun ngucapaken ing antawisipun basa Jawi *Standar* kaliyan *dialek* Surabaya ing perangan menika inggih menika, icaling *fonem /w/* ing wiwitaning tembung, *fonem konsonan /d/* kaucapaken [ɖ] lan *fonem /t/* kaucapaken [t], saha wontenipun wuwuhan *fonem konsonan (?)* ing pungkasaning tembung.

Proses ewah-ewahan *dialek* wujud *satuan lingual* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy ing *proses morfologis* kapanggihaken tigang jinis wuwuhan. Tigang jinis wuwuhan kala wau inggih menika ater-ater (*prefiks*), panambang (*sufiks*) lan wuwuhan tan rumaket (*konfiks*). Prabeda ing antawisipun basa Jawi *Standar* kaliyan *dialek* Surabaya ing perangan ater-ater (*prefiks*) inggih menika ater-ater {ke-}. Wondene prabeda ing antawisipun basa Jawi *Standar* kaliyan *dialek* Surabaya ing perangan panambang wonten tiga, inggih menika panambang {-e}, panambang {-na}, lan panambang{-a}. Sarta prabeda ing antawisipun basa Jawi *Standar* kaliyan *dialek* Surabaya ing perangan wuwuhan bebarengan tan rumaket (*konfiks*) ugi wonten tiga. Tigang

wuwuhan bebarengan tan rumaket ingkang kapanggihaken inggih menika, wuwuhan bebarengan tan rumaket {se/-a}, wuwuhan bebarengan tan rumaket {sa/-na}, lan wuwuhan bebarengan tan rumaket {di/-na}.

Proses ewah-ewahan wujud *satuan lingual dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy ing *proses leksikal* kapanggihaken kalih wujud tembung, inggih menika tembung lingga saha rangkep. *Leksikal* awujud lingga ing panaliten menika kapanggihaken sedasa jinis, (1) sesulih, (2) aran, (3) katrangan wektu, (4) kaanan, (5) kriya, (6) ancer-ancer, (7) wilangan, (8) panggandheng, (9) pitakon, lan (10) *partikel pelengkap* saha *pelunak*. Dene *leksikal* awujud tembung tembung rangkep ingkang kapanggihaken inggih menika dwilingga lan dwiwasana.

Fungsi basa *dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy ingkang kapanggihaken wonten pitung jinis *fungsi*. Pitung *fungsi* basa ingkang kapanggihaken inggih menika (1) *fungsi instrumental*: ndhawuhi, awisan, nakyinaken, ngrayu, ngerih-erih, lan ngajak, (2) *fungsi representasional*, (3) *fungsi interaksional*: maturnuwun, sapa aruh, lan nawekaken, (4) *fungsi regulatori*: pasarujukkan/ penolakan, (5) *fungsi personal*: bungah, mangkel, cuwa, lan seneng, (6) *fungsi heuristik*: nyuwun priksa, lan (7) *fungsi imajinatif*.

PAMRAYOGI

Panaliten *dialek* Surabaya ing salebeting kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy menika taksih kathah kirangipun awit winatesing seserepan panaliti. Awit saking menika, prelu dipuntindakaken panaliten ingkang langkung wiyar saha saking *sudut pandang* ingkang beda, inggih menika ngengingi *persepsi* para pamiyarsa tumraping kempalan *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy. Tuladhanipun inggih menika ngengingi basa walikan mirunggan ing tlatah Malang ingkang wonten ing salebeting *video youtube* anggitanipun *beauty vlogger* Ini Vindy lan pawadan masarakat ing Malang taksih kathah ingkang dereng pana anggenipun ngginakaken lan ngucapaken [d] kaliyan [ɖ] lan [t̚] kaliyan [t].

KAPUSTAKAN

- Ahmadi, Rulam. 2016. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Yogyakarta: Penerbit Ar-Ruzz Media.
- Ghony, Djunaidi, dan Almanshur, Fauzan. 2016. *Metodologi Penelitian Kualitatif (Edisi Revisi)*. Yogyakarta : Ar-Ruzz Media
- Moleong. 1988. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Pateda, Mansuer. 1990. *Sosiolinguistik*. Bandung: Angkasa.
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 2001. *Paramasastra Gagrag Anyar Basa Jawa*. Jakarta: Yayasan Paramalingua.
- Soeparno. 1993. *Dasar-Dasar Linguistik*. Yogyakarta : Mitra Gama Widya.
- Soetoko, dkk. 1984. *Geografi Dialek Bahasa Jawa di Kabupaten Surabaya*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.

Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik (bagian pertama) Metode dan Aneka Teknik Pengumpulan Data*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.